

'Onderzoekers moeten meer samenwerken' – Een interview met Kees Schuyt

(gepubliceerd in het digizine MindOpen, zomer 2012, nr 9, 4-6)

Kees Schuyt, emeritus hoogleraar sociologie aan de UvA, is sinds 2006 voorzitter van het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI), een onafhankelijke commissie ingesteld door de Koninklijke Akademie van Wetenschappen (KNAW), de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Vereniging van Universiteiten (VSNU) die betwiste fraudezaken aan Nederlandse universiteiten beoordeelt. Naar aanleiding van de affaire-Stapel had *MindOpen* een openhartig gesprek met Schuyt over wetenschappelijke integriteit. 'Onderzoekers kunnen beter elkaars artikelen lezen in plaats van hun eigen publicaties turven.'

'Ik denk dat het goed gesteld is met de integriteit in de wetenschap. Natuurlijk, niemand weet precies hoe vaak er fraude wordt gepleegd. Daar wordt in Nederland geen onderzoek naar gedaan. Maar het zelfcorrigerend vermogen van het wetenschappelijk forum is heel groot, in elk geval in de hardere wetenschapsgebieden. Ik vermoed daarom dat schendingen van de wetenschappelijke integriteit in die wetenschapsgebieden snel aan het licht komen.

Dat er af en toe een fraudezaak opduikt, vind ik dus niet zo verbazingwekkend. Bedrog komt in de geschiedenis van de wetenschappen regelmatig voor. Wel vind ik het schokkend dat het zo lang heeft geduurd voordat de fraude van Diederik Stapel werd ontdekt. In zijn wetenschappelijke artikelen stonden echt heel vreemde dingen. Dat er in augustus data op scholen waren verzameld bijvoorbeeld. Niemand bedacht blijkbaar dat in augustus de scholen gesloten zijn. Het zelfcorrigerende vermogen van de wetenschap heeft in de zaak Stapel dus echt gefaald. Maar om dan te zeggen dat het in de hele wetenschap een rommeltje is, of dat de recente fraudezaken 'het topje van de ijsberg' zijn... Niemand kent de ijsberg, dus niemand kan daar echt een uitspraak over doen. Vergeet ook niet dat in Nederland alleen al zo'n 17.000 wetenschappelijke onderzoekers werkzaam zijn. Die doen vaak meer dan één enkel onderzoek en schrijven meerdere papers. Je moet de verhouding tussen het aantal fraudezaken en het totale aantal onderzoeken dat wordt gedaan niet uit het oog verliezen.'

Juridisch besluit

'In een groot aantal wetenschapsgebieden kún je helemaal niet frauderen. Denk aan de wiskunde, of de filosofie. In deze wetenschappen draait het om redeneringen. Die worden gepubliceerd en zijn voor iedereen controleerbaar. Economen werken weer veel met CBS-gegevens. Die zijn openbaar en voor iedereen toegankelijk, dus ook daar valt niet mee te rommelen. Maar als je zelf je data genereert, je doet onderzoek in je eentje, en je houdt alle data helemaal voor jezelf... dan vergroot dat de kans op fraude. Ik wist ook niet wat ik hoorde toen bleek dat Stapel in zijn eentje zogenaamd naar al die scholen was gegaan. Hoe kán dat nou! Zoiets doe je toch met je onderzoeksteam? Alleen al uit praktische overwegingen: iedereen neemt een klas. Ik kon me er niets bij voorstellen. Het is ook nog eens zeer ongebruikelijk dat een hoogleraar voor zijn aio's data verzamelt.

Eigenlijk vind ik het onbegrijpelijk dat aio's überhaupt op andermans data kunnen promoveren. Ze kunnen dan misschien wel goede analyses uitvoeren, maar ik vind dat wel een héél magere basis voor een doctorstitel. De aio's van Stapel die op gefingeerde data zijn gepromoveerd mogen ook

gewoon hun doctorstitel houden. Ik weet nog steeds niet goed wat ik daarvan moet vinden. Formeel kan hen de titel niet ontnomen worden. Het verlenen van een doctorstitel is namelijk een juridisch besluit waartegen iemand binnen zes weken na de promotie bezwaar kan aantekenen. Daarna kan dat niet meer. De aio's hebben ook niet gefraudeerd, hun promotor heeft dat gedaan. Alleen, als ik aio geweest was, dan zou ik tegen mijn promotor hebben gezegd: ik wil de originele data zien. Dat hebben deze aio's kennelijk niet gedurfd.

Ik vind het trouwens ook heel vreemd dat je co-auteur kunt zijn van een artikel zonder dat je zelf iets aan de dataverzameling, -analyse of het artikel hebt bijgedragen. Wat mij betreft zouden alleen degenen die echt een substantiële bijdrage hebben geleverd co-auteur mogen zijn. Dat vond ik ook het rare aan de affaire rond Roos Vonk. Zij trad met dat vlees-huffer-onderzoek naar buiten op grond van data die later gefingeerd bleken. Co-auteurs zijn allemaal verantwoordelijk voor de gegevens. Berust een artikel op fraude, dan delen de co-auteurs naar mijn mening in die fraude - punt uit. Dat geldt niet alleen voor Vonk, maar voor alle co-auteurs die met Stapel hebben samengewerkt. Zij zijn, vind ik, allemaal verantwoordelijk.'

Mythe

'Het lijkt soms wel alsof het aantal publicaties belangrijker is dan de kwaliteit ervan. Onderzoekers schermen ook vaak met 'publicatiedruk'. Ze zeggen dat ze wel *moeten* publiceren omdat ze anders de laan uitvliegen. Nou, dat is echt een mythe, hoor, dat maken ze er zelf van. Voor jonge onderzoekers, zoals aio's en postdocs, geldt het wel. Die moeten inderdaad publiceren om te kunnen promoveren of nieuwe subsidie binnen te halen. Maar medewerkers met een vaste aanstelling? In de veertig jaar dat ik zelf aan de universiteit werkte heb ik nog nooit meegemaakt dat iemand om die reden werd ontslagen. Integendeel, ik ken juist een heleboel hoogleraren en medewerkers die jarenlang *niets* publiceerden, maar toch op hun plek konden blijven. Dus als Stapel zegt: Ik kon niet tegen de publicatiedruk, dan denk ik: Hou toch op, dat is helemaal niet waar! Hij publiceerde een stuk of dertig artikelen per jaar. Als hij er jaarlijks vijftien minder had gepubliceerd, denk je dan echt dat iemand daar iets van had gezegd?

Onderzoekers zouden beter elkaars artikelen kunnen lezen in plaats van hun eigen publicaties te turven. Wat dat betreft kunnen Nederlandse wetenschappers een voorbeeld nemen aan hun collega's in Oxford. Die besteden heel veel tijd aan het schriftelijk en mondeling becommentariëren van de papers van hun PhD-studenten en van elkaar. Ze publiceren dan ook minder dan wij. Maar als ze iets publiceren, dan is het kwaliteit. Het draait daar om uitwisseling van ideeën, om discussie, om samenwerking. In Nederland zijn onderzoekers zo druk met publiceren dat ze er kennelijk niet meer aan toe komen om elkaars stukken kritisch te lezen en uitvoerig te becommentariëren. Zo blijft onderzoek een eenzaam avontuur. Een slechte zaak, want je moet juist samen optrekken. Wetenschap is geen topsport, de ene ontdekking is geen concurrent van de andere... Beide voegen iets toe aan de body of knowledge.'

Plagiaat

'We kennen in Nederland ook plagiaat-affaires. Neem René Diekstra, of Margriet Sitskoorn. Beide zaken zijn ontdekt door journalisten. Dat geeft te denken. Waarom heeft het wetenschappelijk forum dat plagiaat niet opgemerkt? Hebben hun collega's hun artikelen niet gelezen? Bij Diekstra en

Sitskoorn ging het vooral om populair-wetenschappelijke artikelen die misschien niet tot de wetenschap gerekend werden. Toch roepen deze zaken vragen op.

Het zou goed zijn als onderzoeksafdelingen minstens een keer per jaar een researchdag zou organiseren. Dan kunnen ze elkaar laten zien waar ze mee bezig zijn, maar ook kunnen ze gezamenlijk reflecteren op de manier waarop ze werken. Klopt het allemaal nog wel hoe wij te werk gaan? Hebben we genoeg maatregelen genomen om schendingen van integriteit tegen te gaan? Kijken we wel streng genoeg naar elkaars onderzoek? Integriteit is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de hele onderzoeksgroep. Ik heb zelf een lijstje gemaakt met 25 trouble-cases. Die kunnen onderzoekers gebruiken om de discussie aan te gaan. Wat vind je nog toelaatbaar? Waar ligt de grens? Hoe ga je om met het grijze gebied? Door die trouble-cases gaan mensen inzien dat het nuttig is om over dit soort zaken van gedachten te wisselen.

Ik ben ook voorstander van Open Access, maar pas na een bepaalde periode. Sommige onderzoekers zijn jarenlang bezig gegevens te verzamelen. Als je hen dwingt data onmiddellijk te delen (zoals NWO wil), dan gaan anderen daar misschien al snel over schrijven, terwijl jij al je tijd en onderzoekscapaciteit hebt gestoken in de dataverzameling. Dat vind ik niet eerlijk. Op een gegeven moment moet je je data wel beschikbaar stellen aan de gemeenschap, maar dat hoeft wat mij betreft niet meteen.

Hoe wrang de recente fraudezaken ook zijn, van belang is dat we er lessen uit trekken. Sitskoorn is nota bene in 2008, ná de ontdekking van het plagiaat, tot hoogleraar benoemd aan de Universiteit van Tilburg. Dat vind ik niet leuk, om het zachtjes te zeggen. Daaraan zie je dat universiteiten tot de Stapel-affaire niet erg met zaken als integriteit bezig waren.

Nu hebben alle universiteiten een reglement waarin staat wat je moet doen als je vermoedt dat iemand de wetenschappelijke integriteit schaadt. Ze hebben ook allemaal een vertrouwenspersoon aangesteld. Dat is al een enorme winst. Eerder kon het gebeuren dat iemand een zaak wilde aanbrengen, maar helemaal niet wist waar hij moest zijn omdat er geen reglement bestond. Ook probeerden universiteiten nog wel eens zaken af te doen met een onderzoekscommissie waar bijvoorbeeld de Rector Magnificus en de decaan deel van uitmaakten. Dat zijn ook degenen die verantwoordelijk zijn voor promoties. Werd er een promotie betwist, dan moesten zij dus gaan oordelen over iets waarvoor ze zelf formeel verantwoordelijk waren geweest. Gelukkig is er nu geen enkele universiteit meer die dat doet. En daar wordt de wetenschap alleen maar beter van.'

(Zie ook [mindopen nummer 9 zomer 2012](#). Dit hele nummer gaat over integriteit in de wetenschap)